

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

HARIDUSKOMISJONI KOOSOLEK

23.10.2024

Koosoleku protokoll nr 2/2024 (6)

Juhatas akad Jakob Kübarsepp

Kokkuvõtte koostas Terje Tuisk

Koosolekust võtsid osa komisjoni liikmed: Eve Eisenschmidt, Larissa Jõgi, Birute Klaas-Lang, akad Jakob Kübarsepp, Krista Loogma, Katrin Niglas, Margus Pedaste, Miia Rannikmäe, Ain Tõnisson, Urmo Uiboleht, Krista Uibu.

Külalised: Andra Siibak, Jaak Aaviksoo, Kaire Põder (ettekandjad), Henry Kattago, Kadi Serbak, Riin Saadjärv, Jürgen Rakaselg (Haridus- ja teadusministeerium), Krista Saadoja (Õpetajate Ühenduste Koostöökoda).

Puudusid komisjoni liikmed Äli Leijen, Rain Mikser, Priit Reiska, Peeter Sipelgas, Marek Tamm

Päevakord

1. Avasõnad ja sissejuhatus teemasse, Komisjoni esimees, akadeemik Jakob Kübarsepp
2. Peateema: Koolivõrk ja hariduse rahastamine

Ettekanded:

- HTM hariduskulude analüüsi töörühma töö tulemustest, akadeemik **Jaak Aaviksoo**, HTM hariduskulude analüüsi töörühma juht (9.2023–5.2024) ([link raportile](#))
- Autonoomsed koolid reformide tuules: Kuidas mõjutavad õpilaste taustakarakteristikud Eesti üldhariduskoolide efektiivsust. **Kaire Põder**, EBS professor, Riigikogu Kantslei koolide ja koolivõrgu efektiivsuse uuringu vastutav täitja (01.06.2023–15.10.2023)

3. Jätkuteema: Koolide digiteerimine

Ettekanne: AI-põhised tehnoloogiad koolis: murelik vaade. **Andra Siibak**, Tartu ülikool

4. Kokkuvõte ja edasised plaanid

KOKKUVÕTE KOOSOLEKU SISUST

PEATEEMA: KOOLIVÕRK JA HARIDUSE RAHASTAMINE

ETTEKANNE: HTM hariduskulude analüüsi töörühma töö tulemustest, akadeemik Jaak Aaviksoo, HTM hariduskulude analüüsi töörühma juht (9.2023–5.2024) ([link raportile](#))

Üldised järeldused:

- Hariduse rahastamine ja sellest tulenev kulude struktuur on kujunenud isevooluliselt, ilma selge haridusökonoomilise vundamendi ja asjakohaste kulumudeliteta. Hariduse rahastamine on fragmenteerunud, puudub tagasiside kulutuste tulemuslikkusele.
- Haridus rahastamises kuhjuvad pinged on eelkõige valdkondades, kus puudub õiguste, kohustuste ja vastutuse selge jaotus eri osapoolte vahel.
- Hariduskulude süsteemsem juhtimine (nii riigi kui KOVi tasandil) võimaldaks lahendada suurema osa stuktursetest probleemidest, sh viia õpetajate palga soovitavale tasemele.
- Sotsiaal-majanduslikud erinevused KOVide vahel ei võimalda ühtse üleriikliku kulumudeli, sh õpetajate riiklike palgatasemete, tulemuslikku rakendamist.
- Seni rakendatud investeeringute poliitika ei ole jätkusuutlik – kulude tase on kõrge, samas kuhjub vajadus amortiseeruva taristu renoveerimise järele.

ETTEKANNE: Autonoomsed koolid reformide tuules: Kuidas mõjutavad õpilaste taustakarakteristikud Eesti üldhariduskoolide efektiivsust. Kaire Põder, EBS professor, Riigikogu Kantselei koolide ja koolivõrgu efektiivsuse uuringu vastutav täitja (01.06.2023–15.10.2023)

Olulised järeldused uuringust:

- Kaasava hariduse koolidesse sisseviimine oli pigem moraalne mitte efektiivsusküsimus (lühiajaliselt) – ühiskond muutub tolerantsemaks, erinevusi aktsepteeritakse enam, selle tulemus ei ole raha kokkuhoid. Haridus ei muutu selle tulemusena odavamaks, pigem ikka kallimaks.
- Kas koolid peaksid saama valida õpilasi? Kui koolid saavad endale parimad õpilased valida juba varases eas, siis see üldiselt ei mõju hästi ei haridustulemustele ega ka võrdsete võimaluste tagamisele. Teisalt võib ka kodulähedane kool olla segregeerunud ka ilma selleta, et sinna lapsi valitaks –Nõmme kool, kus käivad Nõmme lapsed ja Lasnamäe kool, kui käivad Lasnamäe lapsed ongi väga erinevad koolid ainult neis piirkondades tooni andvate perede tõttu.

JÄTKUTEEMA: KOOLIDE DIGITEERIMINE

ETTEKANNE: AI-põhised tehnoloogiad koolis: murelik vaade. Andra Siibak, Tartu ülikool

Kokkuvõte:

- Laste andmepõhine jälgimine on muutunud igapäevaseks normaalsuseks
- Andmed pole kunagi täiuslikud (Pink et al. 2018)
- Andmestumine on keeruline protsess, andmesuhted on hierarhilised (Masso, Tiidenberg & Siibak, 2020).
- Eetika ja andmeõiglus peaks olema andmestunud ühiskonna alustalad. Andmete kogumine, analüüsimine ja tõlgendamine, aga ka selle tegemata jätmine peab olema andmesubjekti ning ühiskonna seisukohalt eetiline, õiglane ja õigustatud.

- Andmed vajavad alati tõlgendamist. Tõlgendused peavad lähtuma sotsiaal-kultuurilisest kontekstist.
- Andmestumine kui trend võib luua palju uusi võimalusi, kuid kaasa tuua ka andmepõhist diskrimineerimist ja ebavõrdsust.
- Praegu oleme tunnistajaks infrastruktuuride (nagu haridus) platvormiseerumisele ja platvormide infrastruktuuristumisele (Platin et al 2018). See toob ühiskonnas kaasa märkimisväärsed muutusi. Kõik riigid sõltuvad suurtest tehnoloogiaettevõtetest ja nende meelevallast, kelle ainus eesmärk on teenida rohkem kasumit.
- Tehisintellektil põhinevaid tehnoloogiaid rakendatakse innukalt lootuses, et uued tehnoloogiad aitavad leida lahenduse mitmesugustele sügavatele ja süsteemsetele sotsiaalsetele probleemidele. Kahjuks ei saa ühiskondade „nurjatud probleeme“ (Rittel & Webber, 1973) kunagi lahendada ühe tööriistaga, olgu see AI-põhine või mitte.
- Süsteemsete probleemide lahendamise asemel tekitab selline kasvav „tehno-lahendustele“ tuginemine hulga uusi muresid ja eetilisi dilemmasid, mis on seotud nii diskrimineerimisega, ebaõigluse kui ka inimeste agentsuse, privaatsuse ja nende digitaalsete õigustega.
- Ennustavad privaatsuskahjud - kahjud, mis tekivad kui ilma inimese teadmata ja tema nõusolekut omamata kasutatakse tema andmeid ennustatava analüütika rakendustes (Crawford & Schultz, 2014)
- Allokatiivsed kahjud – diskrimineerivad praktikad, ebavõrdne ressursside jaotamine
- Kujutamise kahjud – mõjutavad seda, kuidas meid kujutatakse/tajutakse; võivad hakata mõjutama seda, kuidas meie ise tajume maailma ja iseennast
- Muutes laste kehad, omadused ja käitumised digitaalseteks andmeteks, tehakse neist andmesubjektid, keda mõõdetakse osaliste ja redutseerivate andmemallide abil. Noorte potentsiaal ja võimalused võivad saada piiritletud ja neid esindatakse viisil, mida nad ei mõista ega saa ka kontrollida (Mascheroni & Siibak 2021: 182)